

DOMUZDAN POST, SOVYET RUSYA, ESKİ TKP

3 Temmuz 2024

Yıldırım Koç

“Domuzdan post” olmaz atasözünü, “başka devletten dost olmaz” biçiminde tamamlayabilirsiniz.

Peki, bunun Sovyet Rusya ve eski TKP ile ne bağlantısı var?

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 30 Aralık 1922 tarihinde kuruldu. Rus Devrimi’nden sonra, bu tarihe kadar, ülkenin adı Sovyet Rusya idi.

Eski TKP, 2 Mart 1919 tarihinde kurulan Üçüncü Enternasyonal’in (Komintern, Komünist Enternasyonal) bir bölümü, “seksiyonu” veya şubesi idi. Eski TKP, Komintern yönetiminin aldığı kararları uygulamakla yükümlüydü. Komintern de, 1943 yılında tasfiye edilinceye kadar, Sovyet Rusya’nın ve 1923 yılından itibaren SSCB’nin dış politikasının bir aracıydı. Bu durumda, eski TKP de, Sovyet Rusya’nın ve ardından SSCB’nin dış politikasının bir aracı konumundaydı.

Devletler arasında dostluk yoktur. Devletler, son derece doğal olarak, kendi çıkarlarını korurken, geçici ittifaklar kurarlar. Türkiye’nin Sovyet Rusya ve ardından SSCB ile ilişkileri, karşılıklı çıkar hesaplarına dayalı biçimde geliştirdi.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Sovyet Rusya’dan son derece önemli miktarda silah, cephane ve altın alındı. Ancak bu yardım, dostun dosta aktardığı bir kaynak değildi. Sovyet Rusya, kendi çıkarlarını koruyabilmek amacıyla bu yardımı, bazen gecikmeli olarak, aktardı. Ancak bu arada başka arayışları da ihmal etmedi. Bu arayışlardan birine değerli araştırmacılar Erden Akbulut ve Erol Ülker’in 2022 yılında yayımlanan **Komintern, TKP ve Kürt İsyanları** (Yordam Kitap, İstanbul, 2022) kitabında rastladım.

Bu kitapta “Komintern’den Yunan Hükümeti’ne Yapılan Teklif” başlıklı bölümde (s.27-30), Yunan tarihçi Dimitri Kitsikis’in kitabından alıntı yapılarak, Sovyet Rusya’dan bir yetkilinin Yunanistan’a gelerek Yunan hükümetine Türkiye aleyhinde bir öneri ilettiğine ilişkin bir iddia yer alıyordu. Akbulut ve Ülker, aktardıkları bölümün dipnotunda şöyle bir tespitte bulunuyordu: “Burada dile getirilen Komintern temsilcisinin teklifi konusunda inceleyebildiğimiz arşiv belgeleri arasında herhangi bir doğrulayıcı bilgi görmedik.” (s.27)

Dimitri Kitsikis’in kitabı babamın kütüphanesinde vardı. Kitap benim hiç ilgimi çekmemişti. Kitabı babam da okumuş ve bu bölümü ilginç bulmuş.

Bu iddiayı doğrulayabilecek bir kaynak, bu yıllarda Büyük Millet Meclisi adına Sovyet Rusya’da büyükelçi olan Ali Fuat Cebesoy’un kitabı olabilir.

General Ali Fuat Cebesoy, Kurtuluş Savaşımız sırasında önce Garp Cephesi Komutanıydı. 21 Kasım 1920’de Moskova’ya büyükelçi olarak atandı. 19 Şubat 1921’de Moskova’ya ulaştı ve 2 Haziran 1922 tarihine kadar bu görevi yerine getirdi.

Önce Ali Fuat Cebesoy’un **Moskova Hatıraları, 21.11.1920 – 2.6.1922** (Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1955) kitabından, sözünü ettiğim iddiayı doğrulayabilecek bir bölüm aktarayım. Ardından Kitsikis’in kitabındaki bölümü vereceğim.

Ali Fuat Cebesoy şunları yazıyor:

“Ruslar, bu kadarla kalmamışlardı. Yunanistan’a cesaret vermek için onlarla siyasi münasebetler tesisine kalkışmışlardı. Bunun üzerine Yunan Hariciye Nazırı, Rusların kat’i tarafsızlığını istemiş. Sovyetler, bu talebi derhal kabul etmişler ve daha ileri giderek hem siyasi münasebet tesisi ve hem

de ticaret muahedesi akdi için müzakerelere girişmişlerdi. Halbuki Anadolu bütün canı ve kaniyla Garplı emperyalistlere karşı duruyor, Romanya'dan ta Hindistan'a kadar Sovyetler'in pek ehemmiyetli olan cenup hudutlarını muhafaza ediyordu." (s.202)

Ali Fuat Cebesoy'un anlatımlarına göre, Sovyet Rusya'nın Anadolu'daki mücadele konusunda Yunanistan'a bir teklif götürmesi iddiası bir ölçüde geçerlilik kazanmaktadır. Şimdi Dimitri Kitsikis'in iddiasını aktarayım. Bu bölümün son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Eski TKP, Komintern aracılığıyla Sovyet Rusya'ya ve ardından SSCB'ye bağlıydı. Sovyet Rusya'nın politikalarını belirleyenlerin Anadolu'daki kurtuluş mücadelesine yaklaşımları eski TKP'nin kaderini de belirledi.

Dimitri Kitsikis, **Yunan Propagandası** (Meydan Neşriyat, İstanbul, kitabın Fransızca aslı 1963 yılında yayımlanmış, baskı tarihi yok; babam kitabı 1965 yılı Ocak ayında satın almış; kitaptaki yazım hatalarını düzeltmedim):

"Yunan talepleri karşısında Rusya'nın durumu bilinmektedir. Bolşevik ihtilâli yüzünden Barış konferansına katılmamakla beraber Rusya, Mustafa Kemal hareketini silâh ve para yardımıyla destekliyerek, Türkiye meselesinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır." (s.67)

"Mustafa Kemal ve Lenin hükümetleri arasında, 16 Mart 1921 günü Moskova'da, bir dostluk ve kardeşlik andlaşması imzalandı. Demek ki Sovyet hükümetinin, Anadolu rumlarına şu, ya da bu şekilde yardımcı olması beklenemezdi. Böyleydi, ama bu bölgedeki rus Bolşevik politikasının, gizli tutulan, önemli bir yönü daha vardı.

"Bu hususa, 1958'de Atina'da yunanca olarak yayınladığı, 1900-1924 yıllarını kapsayan 'Modern Yunanistan Tarihi' adlı eserinde, komünist yunan tarihçisi Yani Kordatos şahitlik etmektedir. Hâdis 1922'de, Gunaris hükümetinin çekilmesinden ve 12 Mayıs 1922'de, yerini Stratos hükümetine bırakmasından az önce geçmektedir.

"O sırada işçi sosyalist (komünist) partisi sekreteri olan Yani Kordatos'a bir gün bir adam geldi. Sovyet hükümetiyle Üçüncü Enternasyonel'in temsilcisi olduğunu söyledi. Atina'ya, bir isveç pasaportuyla ve gizlice girmişti. Önce Ziyovyev, Troçki ve Çiçerin'in imzalarını taşıyan itimat mektubunu gösterdi. Ve şunları söyledi: 'Sovyet hükümeti Yunanistan'a, Anadolunun işgali (s.68) konusunda düştüğü çıkmazdan kurtulması için yardıma hazırdır. Önce, Mustafa Kemal'i maddî ve manevî olarak desteklemekten vazgeçecek, sonra da, pek çok hıristiyanın yaşadığı Anadolunun sahil kısmında bir bölgenin bağımsız kılınması için bütün nüfuzunu kullanacaktır. Bu bölgenin bağımsızlığını sağlamak için oraya, İsviçre, İsveç ve Norveç askerlerinden kurulu, milletlerarası silâhlı bir kuvvet gönderilecektir... Bu desteğe karşılık sovyet hükümeti, yunan hükümetince fiilen de olsa tanınmasını istemektedir.'

"Yani Kordatos 'Bu teklifin beni şaşırttığını itiraf ederim, diyor. Bu dönüşün sebeplerini öğrenmek istediğimi söyledim. Ve şu cevabı aldım: Mustafa Kemal hareketi bir kurtuluş hareketidir ve şu ana kadar elimizden geldiği kadar destekleyişimizin sebebi de, bu özelliğidir. Ama hareket başarılıktan ve kesin neticeye ulaştıktan sonra Türkiye'deki eski gerici kuvvetlerin, beylerin ve paşaların, iktidarı yeniden ele geçirmeyeceklerine dair hiçbir garantiye sahip değiliz. 1908 jön-türk ihtilâl hareketi örneği önümüzde duruyor... Şu anda Mustafa Kemal milletinin saygısını ve sevgisini kazanmış durumda; ama, birkaç müstesna, onu destekliyen generaller ve politikacılar gericidir. Daha şimdiden elimizde, Fransız kapitalistleri ve emperyalistleriyle ilişkileri bulunduğu dair işaretler değil, kesin deliller var; yarın öbür gün, eğer bunlar harbi kazanır ve yunanlıları Anadoludan ve Trakya'dan kovarlarsa, başında Mustafa Kemal bulunsun bulunmasın, Türkiye Batıya yönelecektir. Türkiyedeki burjuva sınıfı, memleketin yeniden kuruluşunu ve kalkınmasını tek başına yürütemeyecek kadar zayıftır. Reformlar yapacak ama bunun için Fransa ve İngiltere'den borç almaktan ve minnet altına girmekten kurtulamıyacaktır; borcun, alanı boyunduruk altına soktuğunu siz de bilirsiniz. İşten bu yüzden biz, boş duygularla değil, fakat gerçekçi bir gelecek anlayışıyla

yunanlıların Anadolu'da kalmasını istiyoruz (s.69). Türkiye'deki azınlıklar, bir yandan Balkanların ve Anadolu'nun bütünüyle islâmlaştırılmasını engelliyen bir fren vazifesi görürken, bir yandan da, taa 1770'den düne kadar Balkan milletlerinin millî kurtuluş hareketini besleyen bir kaynak olmuşlardır.'

"Yani Kordatos bu konuyu görüşmek üzere (Gunaris hükûmetinde Dışişleri görevini kabul edecek olan, o zamanki Sosyal İşler bakanı) Andon Kartalis'e gitti. Konuyu öğrenen bakan küplere bindi ve bolşevikler hakkında öfkeyle şöyle haykırdı: 'Bu heriflerin kendileri açtır; yiyecek ekmekleri yok... Vakitleri geldi, beş altı aya varmaz rus milleti bunları linç edecektir.' Kordatos durumu muhalefet (ama Venizelos aleyhdarı muhalefet) lideri olan Niko Strados'a da anlattı. Onun düşüncesi de şuydu: 'Kabul ediyorum... Bugünlerde hükûmeti değiştirmiş olacağız... (Ama Gunaris hükûmetinin düşüşünden sonra, yeni hükûmeti kuran Stratos, Kordatos'u çağırdı ve Sovyet delegesine gidebileceğini bildirmesini, zira, bu aracılık teklifinin Bakanlar Kurulunda fırtınalar kopardığını ve şahsen de bir şey yapamayacağını söyledi. Böylece, bu teşebbüs bir sonuca bağlanmadan kaldı.'" (s.70)

Domuzdan post, başka devletten dost olmaz. Bazı kişi ve örgütlerin "dost" kabul ettiği Sovyet Rusya, Anadolu'daki kurtuluş savaşı konusunda böyle olumsuz girişimlerde de bulunmuşa benziyor.

Eğer bir ülkenin siyasi örgütü başka bir ülkenin talimatlarına göre hareket ederse, o örgütün başarılı olma şansı da yoktur. Eski TKP, Komintern'e bağlı ve onun talimatlarına göre hareket eden bir siyasi yapı olarak, Sovyet Rusya'nın ve ardından SSCB'nin dış politika amaçlarına hizmet etti. Bu nedenle de başarısız kaldı ve halkın gözünde kötü bir üne sahip oldu.